

שאלות ותשובות

וישמע משה

שאלות אקטואליות בהלכה למעשה שעלו על שולחנם של פוסקי זמנינו שליט"א

פרשת מקץ תשע"ח

עלון בכות

ביום ד"ך כסלו חשכו המאורות ונסתלק מעמנו רבן של כל בני הגולה ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אהרן יהודה לייב שטינמן זצוק"ל. זכינו במשך השנים להיכנס בקודש ולהציע את שאלותינו בדבר ה' זו הלכה לפני מורינו ראש הישיבה זצוק"ל וליהנות מתשובותיו המחכימות. עלון זה מוקדש לעילוי נשמתו הטהורה, ובו קיבצנו חלק מן השאלות שזכינו להעלות לפניו עם תשובותיו הנפלאות.

האם מותר לעשות מילה בזמנה בשבת אם יגרם לחילול שבת

ג. שאלה: מעשה בבעל תשובה שנולד לו בן זכר ביום שבת קודש, ויום השמיני שלו לשבת הבאה, והוא רוצה לקיים את המילה בזמנה, אך הוא יודע שבני משפחתו הקרובים שאינם שומרי תורה ומצוות ר"ל יחללו שבת כדי להשתתף בברית מילה, והוא שואל האם יקיים את המצוה בזמנה למרות החילול שבת שייגרם ע"ז, או שידחה את המילה ליום ראשון כדי למעט בחילול שבת.

תשובה: ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצוק"ל אמר שאבי הבן צריך לעשות את המצוה המוטלת עליו כצורתה בלי חשבונות, והקב"ה יעזור שלא ייגרם חילול שבת ע"י המצוה. וכעין זה אמר הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א.

האם מותר להעיר לאדם חילוני שנוסע בשבת בפנסים כבויים

ד. שאלה: ר' מאיר יש לו שכן שאינו שומר שבת לדאבון הלב, והוא רואה אותו יוצא במכוניתו מידי ליל שבת, ופעם אחת הוא הבחין שהשכן שכח להדליק את פנסי המכונית שלו, והוא חושש שהוא מסתכן בנסיעה זו בעצמו ומסכן את העוברים ושבים שאינם יודעים להישמר מפניו. האם מותר לו להזכיר לו להדליק את פנסי המכונית או שהדבר אסור משום לפני עור, שהרי הדלקת הפנסים יש בה משום מלאכת מבעיר והיא אסורה בשבת מן התורה.

תשובה: הבאנו את דברי ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצוק"ל שידבר על לבו של השכן שלא יסע בשבת, וגם כשטענתי שהשכן לא ישמע לי, חזר ואמר שצריך לבקש ממנו שלא יחלל שבת.

אם יכול בן א"י להוציא בן חו"ל בהבדלה של יו"ט שני שחל בשבת

ה. שאלה: יו"ט אחרון של פסח חל בשבת, ונשאלה השאלה האם בן א"י יכול להוציא ידי חובה בהבדלה זו את בן חו"ל, וצדדי השאלה די"ל שכיון שבן חו"ל חייב בהבדלה מתרי טעמי - שבת ויו"ט, ובן א"י אינו מחוייב בה אלא מחמת השבת, חשיב כאינו בר חיובא שאינו מוציא ידי חובה את המחוייב בדבר, או דלמא ששם הבדלה אחד הוא, ומכיון שהוא מחוייב בהבדלה יכול להוציא ידי חובה אף את בן חו"ל.

תשובה: שמעתי מהגאון רבי משה וייס שליט"א מבית דין שבט הלוי, ששמע מהגאון רבי משה סולובייצק זצ"ל שסיפר שאירע

האם יכול בן חו"ל הנמצא בא"י לעלות לתורה?

א. שאלה: כאשר יו"ט כגון שבועות או שביעי של פסח חל ביום שישי, קוראים בני חו"ל בשבת איסרו חג את הקריאה של יו"ט שני, בעוד בני ארץ ישראל קוראים את פרשת השבוע, כך שנוצר הפרש של פרשה בין בני א"י לבני חו"ל עד אשר מחברים שתי פרשיות שבא"י הן נפרדות וכך הם מתאחדים. האם מותר לבן חו"ל לעלות לתורה באותם שבועות שבהם הקריאה באר"י ובחו"ל אינה באותה פרשה?

תשובה: זכינו להיכנס אצל ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצוק"ל ושאלנוהו שאלה זו, וענה שבדאי יכול לעלות לתורה בארץ ישראל, ואף כשיחזור וישמע קריאת פרשה זו עצמה בחו"ל יכול לחזור ולעלות לתורה באותה פרשה שתי פעמים ואין בכך כלום. וכן הורו הגאונים הגדולים רבי חיים קניבסקי ורבי דוב לנדו שליט"א. וכן הורה הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א.

האם מותר לתת אנטי כלור במי המקוה בשבת

ב. שאלה: בכל מקוה נותנים היום כלור כדי למנוע התרבות חיידקים במים, דבר שיכול להביא לזיהומים אצל הטובלים במים. והנה יש אנשים רגישים לכלור, והוא גורם להם פריחה בעור או נשירה בשער וכדו', ויש לבלן חומר מיוחד שהוא נותן במים והוא מנטרל את פעולת הכלור למשך חצי שעה, ואז הם יכולים לטבול במים ללא חשש, ואחר כך מתנדף אותו חומר והכלור חוזר לפעול את פעולתו כרגיל. האם מותר לבלן לתת חומר זה במים בשבת או שיש לאסור משום תיקון מנא במים?

תשובה: הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א השיב, שאף אם שייך תיקון מנא במים אין כאן חשש כלל, שהרי אין זה תקנה לכל אדם, דלרוב בני אדם אין כאן תיקון אלא קלקול, ורק למקצת בני אדם הועילה הכנסת החומר, וזה לא נחשב תיקון במים. ועוד, דאין זה תיקון תמידי, שהרי לאחר חצי שעה מתנדף החומר והמים חוזרים להיות כמו שהיו מקודם לכן, ותיקון המתבטל בעצמו אין עליו שם תיקון מנא. ועוד, שהאנטי כלור אינו עושה פעולה בעצמו, אלא רק מונע מן הכלור לפעול את הפעולה הטבעית שלו. והסכימו לדבריו הגאונים רבי יעקב חיים סופר, רבי שמואל אליעזר שטרן, רבי מנדל שפרן, רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א. וכן הסכים לדבריו הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א. וגם ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצוק"ל צידד להקל בדבר.

לחול"ל בעודו קטן, האם יברך הגומל לאחר שיגדיל או שאינו מברך רק על נסיעה שנסע בגדלותו.

תשובה: שאלה זו העלה בפני הגאון רבי משה שטיסל שליט"א מניו יורק, וזכיתי להיכנס עמו לפני ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל ולהעלות את השאלה על שלחן מלכים, והורה שהקטן חייב לברך כשהגדיל על מה שנסע בעודו קטן. וכן הסכים הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א, שחייב לברך הגומל בשם ומלכות על נסיעה שנסע קודם שהגדיל. וכן הסכימו הגאונים רבי מנדל שפרן, רבי יעקב מאיר שטרן, רבי נפתלי נוסבוים, רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א.

האם מותר ליטול תרופה שהונחה מתחת למיטה שישנים עליה?

ט. שאלה: פסק השו"ע יו"ד [סימן קטז, ה]: ולא יתן תבשיל ולא משקים תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם. ויש לעיין האם דין זה נוהג גם בתרופה, ואם הניחוה תחת המיטה יש לחוש לרוח רעה ולא להשתמש בה, או לאו.

תשובה: זכיתי להעלות שאלה זו לפני ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, ואמר לי: תרופה אינה בגדר מאכל, ויש להקל בזה. וכן הסכימו הגאונים רבי שמאי גרוס, רבי שמואל אליעזר שטרן, רבי מנדל שפרן, רבי מרדכי גרוס, רבי שמואל יעקב לנדא שליט"א. והראה לי הגר"ש גרוס בספר מילתא דחסידותא על הספר חסידים [סימן תנח] שכתב שמאכל חי שאינו ראוי לאכילה בלא בישול אין עליו עדיין שם מאכל ומותר ליתנו תחת המיטה. ומהאי טעמא נהגו ה"יושבים" בבעלזא לשאת את הקפה טורקי בכיסם, והיו נכנסים עמו לבית הכסא, ולא היו חוששים להכניסו בתוך שני כיסויים, והטעם לפי שאינו ראוי לאכילה כמות שהוא, ואינו בגדר דבר מאכל עדיין, ובפרט שגם לאחר תיקונו אינו נאכל לעצמו, אלא בתוך מים. והוסיף הגר"ש גרוס, דאף שיש מחמירים בזה במאכל מפני שסופו לבשלו ולתקנו לאכילה, מכל מקום בתרופה שאינה בגדר מאכל כלל אין לחוש לזה.

והגאון רבי חיים מאיר וואזנר שליט"א העיד בשם אביו הגאון בעל שבט הלוי זצוק"ל, שהיה מורה שיש להקל בדיעבד אפילו בדברי מאכל שהונחו תחת המיטה, וכ"ש בנידון דידן. וכן הורה הגאונים רבי שלמה זלמן אולמן ורבי יעקב מאיר שטרן שליט"א. והראה לי הגר"ש זלמן אולמן מש"כ השבות יעקב [ח"ב סימן קה - הביאווה הפתחי תשובה יו"ד קטז, ד ורעק"א שם], שבדיעבד יש להקל בענין זה.

האם מותר ללוח להתפלל להצלחת העסקים של המלוה

י. שאלה: ראובן הלוה לשמעון סכום כסף גדול בתנאי תשלום נוחים, וכשראה ששמעון מכיר לו טובה על ההלוואה הגדולה שמעמידה אותו על רגליו, אמר לו ראובן: אסור לך להודות לי משום ריבית דברים, אבל אני מבקש ממך שתתפלל עלי שאצליח בעסקי באופן שאוכל להוסיף ולסייע לעוד יהודים מתוך הרחבה. האם מותר לשמעון להתפלל על ראובן, או שיש בזה חשש ריבית דברים?

תשובה: הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א אמר לי שיש בזה חשש איסור ריבית דברים. וכן הסכימו הגאונים רבי מרדכי גרוס, רבי יעקב מאיר שטרן, רבי נפתלי נוסבוים, רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א.

וביאר הגר"מ שטרן הטעם ע"פ מש"כ בשו"ע יו"ד (סימן קס ס"ב): לא יאמר לו הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני. וביאר הט"ז (סק"ה): פירוש שבזה שמצוה עליו והוא נכנע לו הוה רבית דברים. וכן העתיק בשו"ע הרב הלכות ריבית (ס"י): אם לא היה רגיל עמו בזה קודם לכן ועתה סומך על הלואתו לצוות עליו מפני שהוא נכנע לו הרי זו רבית, ע"כ. וה"ה בנידון דידן שהלוה מתפלל מחמת ציווי

מעשה כזה בחיי החזון איש, ושאל הגר"מ את החזון איש האם בן א"י יכול להוציאו ידי חובת הבדלה. ואמר החזון איש שהשבת היא כמו מלך שמלוים אותו בכניסתו וביציאתו, והיו"ט הוא כעין מלכה, ויו"ט שחל בשבת הם בבחינת המלך והמלכה יחד, והמצוה ללוותם היא דבר שונה מהמצוה ללוות את המלך לבדו המוטלת על בן א"י. והוסיף הגר"מ וייס שכשהרצו חידוש זה לפני הגאון הגדול רב דב לנדו שליט"א אמר שאינו מאמין שיצא דבר זה מפני החזון איש, שהרי בכלל מאתים מנה, ונוסח ההבדלה הוא נוסח זהה תמיד, ובודאי יכול בן א"י להוציא את בן חו"ל. וגם הגאונים הגדולים רבי חיים קניבסקי ורבי נסים קרליץ שליט"א אמרו שלא שמעו כן מעולם בשם החזון איש. אמנם הגר"ח קניבסקי סיים שאם החזון איש אמר כן בודאי יש לחוש לדבריו, ואילו הגר"נ קרליץ נקט להקל בדבר. וכן דעת ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל. וכן הורה הגאונים רבי יעקב מאיר שטרן ורבי יעקב חיים סופר שליט"א.

לא עשה עירוב תבשילין מהו לבשל לסעודת שבת שיאכל מבעו"י

י. שאלה: מי שלא הניח עירוב תבשילין בפשיעה אסור לו לבשל מיו"ט לשבת ואינו יכול לסמוך על העירוב של רב העיר כמבואר בשו"ע. ויש להסתפק במי שאוכל סעודת שבת מבעוד יום ומקדש קידוש היום דשבת מפלג המנחה ואילך, ועדיין נוהג בו דין יו"ט לענין איסור חמץ וכדו', האם יכול לבשל לצורך סעודה זו ביו"ט בלא עירוב תבשילין מכיון שאוכל אותה עדיין ביו"ט, או שמכיון שמקדש קדושת היום דשבת ונאסר במלאכת אוכל נפש כמו בשבת, חל עליו דין שבת ואסור לבשל ביו"ט לצורך סעודה זו בלא עירוב תבשילין.

תשובה: הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אמר לי שמסתבר להתיר בזה. וכן ענה ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל. והגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א הראה לי שכבר עמד בשאלה זו חד מקמאי הלא הוא בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' ל"ב שכתב שם בתוך דבריו: "ושמא אחר שקיבלו שבת עליהם ועוד היום גדול, כשבאין לאכול אחר שיצאו מבית הכנסת שבת, כיון דבאותן המקומות אוכלים סעודת הלילה מבעוד יום, ונמצא דבשעת האכילה אכתי לא אזדא ליה ליומא טבא ושפיר שרי לבשל לההיא שעתא ולא איכפת לן במה דקיבל עליו קדושת השבת, והדברים מחודשים טובא, אבל לכאורה יש צד בסברא לומר כן, מכל מקום לא פקע קדושת יום טוב אלא שנתוסף קדושת שבת והואיל וכן תהא הדלקה זו צורך יום טוב והוא מכין לעצמו, ע"כ. ומ"מ נראה מלשונו דלא הוה ברירא ליה דבר זה להתירא וכתבו בלשון מסופק.

האם אפשר לקיים משלוח מנות במים מינרלים

ז. שאלה: משלוח מנות אפשר לקיים בכל מיני אוכל או משקה, אולם מים אין להם שם משקה לענין זה ואי אפשר לקיים משלוח מנות בכוס מים. אולם יש לדון בימינו שמים מינרלים נמכרים בבקבוקים נאים, ומחירים יקר לעתים יותר משתיה מתוקה באותה כמות, האם יש חשיבות בבקבוק כזה וניתן לצאת בו ידי חובת משלוח מנות או לאו.

תשובה: ראש הישיבה הגאון רבי א"ל שטינמן זצוק"ל אמר לי שבדיעבד יש להקל שיצא ידי חובה אם שלח את המים בבקבוק נאה ומכובד שנמכר ביוקר כמקובל היום. וכן הסכימו הגאונים רבי שמואל אליעזר שטרן ורבי שמאי גרוס שליט"א. והגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א אמר לי: יתכן שזה מועיל.

קטן שנסע לחו"ל ואחר כך הגדיל, האם מברך הגומל

ח. שאלה: נהגו רוב העולם לברך הגומל בשם ומלכות אחרי נסיעה לחו"ל כדין הולכי דרכים. ויש לעיין מה הדין במי שנסע

של המלוה, הרי הוא נכנע לו וה"ל בכלל ריבית דברים. ואילו הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א אמר לי בפשיטות שאין איסור ריבית בזה שהלוה מתפלל על המלוה.

וזכיתי להיכנס ולהציע שאלה זו לפני ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, ואמר לי: כתוב בפסוק "כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד", הכל בידי שמים, הקב"ה הוא זה שנתן למלוה הצלחה בעסקיו, ואין בזה חשש ריבית.

וכך הורו הגאונים רבי חיים מאיר וואזנר ורבי מנדל שפרן ורבי שמאי גרוס שליט"א שאין חשש איסור ריבית כלל בזה, וביאר הגר"מ וואזנר שהלוה אינו נותן למלוה שום דבר באופן ישיר, אלא מתפלל עליו לפני ה' וה' הוא זה ששולח לו ברכה, ואף אם זה מכח תפילתו של הלוה אין בכך כלום. והסכים הגר"ש גרוס לסברא זו.

וכשהרציתי את הדברים לפני הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שמח בהם שמחה גדולה, ואמר שיש לבאר את המחלוקת בין גדולי ישראל ע"פ הא דאיתא בגמ' קידושין (ח, ב): מנין לבעל חוב שקונה משכון? שנאמר "ולך תהיה צדקה", אם אינו קונה, צדקה מנין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון. וכתבו התוס' (ד"ה צדקה מנין): וא"ת איכא צדקה ממה שיחזיר לו לשכב עליו, וי"ל דדייק מדכתיב (דברים כד) "ושכב בשלמתו וברכך", ואי לא הוי קונה ליה א"כ כשמברכו העני הוי ליה ריבית דברים, ע"כ. ומבואר להדיא שאסור לעני לברך את המלוה על עצם ההלוואה [ורק על החזרת המשכון מותר לו לברכוף מכיון שהמלוה קנה את המשכון והחזירו ללוה]. והקשו המפרשים, הרי ריבית דברים אינה אסורה אלא מדרבנן, ואין למדו מן ההיתר של הלוה לברך את המלוה שבעל חוב קונה משכון.

והעיד הגר"י זילברשטיין ששמע ממו"ח גאון ישראל הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שמכיון שהתורה מבטיחה שע"י ברכתו יברך הקב"ה את המלוה, כמו שכתוב בתורה (דברים כג, כא): "למען יברך ה' אלקיך", א"כ ברכת העני יש בה תועלת ממשית עבור המלוה, ולכן יש לאסור אותה משום ריבית, אי לאו טעמא דבעל חוב קונה משכון.

ואמר הגר"י זילברשטיין שנראה בעיניו שהגר"ח קניבסקי שאסר על הלוה להתפלל על המלוה למד זאת מדברי התוס' הללו, שברכת העני יש בה איסור משום ריבית דברים.

ואילו הגראי"ל שטינמן ס"ל שיש חילוק בין ברכה לתפילה, שהברכה מכיון שהיא נאמרת ישירות מן המברך להתברך, יש בה איסור ריבית, אבל התפילה שהלוה מתפלל להקב"ה אינה פועלת באופן ישיר, אלא הקב"ה שהוא מנהיג את העולם בטובו וברחמיו, הוא זה שמשפיע לעשיר כפי רצונו להשפיע לו, ואין המלוה מקבל טובת הנאה מן הלוה כלל.

ומכל מקום אם המלוה מבקש מן הלוה שיילך להתפלל בעבורו בכותל המערבי או בקבר רחל וכדו', באופן שהלוה לא היה יכול לשם לולי בקשתו והוא טורח טירחה מיוחדת כדי למלא את בקשת המלוה, בזה בודאי יש איסור ריבית קצוצה, והנאה זו שוה ממון, שהרי מעשים שבכל יום שאנשים משלמים כסף למי שיתפלל עבורם במקומות הקדושים ובקברי צדיקים.

האם המחזיק מכסף כלול במגילה לענין ירושה?

יא. שאלה: ראובן נפטר לבית עולמו, וטרם מותו ציוה שבנו שמעון יקבל את המגילת אסתר שלו מלבד חלקו בירושה. והנה המגילה נתונה בתוך נרתיק מהודר מכסף אשר עולה ממון רב יותר משווי המגילה עצמה. האם גם הנרתיק שייך לשמעון מלבד חלקו בירושה, או שהמגילה בלבד שייכת לו והנרתיק מתחלק בין כולם.

תשובה: זכיתי להעלות שאלה זו לפני ראש הישיבה הגראי"ל

שטינמן זצוק"ל, וענה שלדעתו הנרתיק אינו בכלל הצוה, שיש לו ערך עצמו גבוה והוא עומד בפני עצמו - אם לא ציוה האב בפירוש ליתן גם אותו במתנה לשמעון.

וכן הורה הגאון רבי מנדל שפרן שליט"א, והוסיף דמכל מקום אותם הנוהגים לעשות למגילה עמוד שהמגילה מחוברת אליו ע"י תפירה, ובשני ראשי העמוד עושים עיטורים מכסף, בזה בודאי זכה שמעון, וכן אותם הסוגרים את המגילה בתוך הנרתיק ורק מושכים אותה החוצה בשעת הקריאה דרך חריץ בדופן הנרתיק, ואין המגילה יוצאת לגמרי מן הנרתיק לעולם, שזה ודאי חלק בלתי נפרד מן המגילה, וכשנתן האבא את המגילה נתכוין שיתנו אותה עם העמוד.

הסיע נוסעים מעל המותר ונסע במהירות מופרזת, מי משלם את הקנס

יב. שאלה: מעשה שהיה במשפחה בת חמש נפשות שעצרה נהג מונית וביקשה שיסיעם לעיר פלונית, אך הנהג ענה: אני מאד מצטער, לא אוכל להסיע אתכם, יש כאן נוסע אחד מעל המותר. ואבי המשפחה הבטיח לו שאם יקבל קנס על הסעת אנשים יותר מן המותר הוא ישלם עבורו את הקנס. לבסוף לכדוהו שוטרי תנועה בגין נהיגה במהירות מופרזת, והחלו בכתיבת הדו"ח, ותוך כדי דין ודברים מבחין לפתע אחד השוטרים בעבירה נוספת של הנהג, ואמר לו: אני רואה שבנוסף לנסיעתך במהירות מופרזת הרכב שלך עמוס מדי, וכעת יושת עליך קנס נוסף בסך 1000 ₪ בגין הסעת נוסעים מעל המותר. והנהג תובע מאבי המשפחה לעמוד בהתחייבותו ולשלם עבורו את הקנס שקיבל עבור הסעת נוסעים מעל המותר כפי שהתחייב מתחילה, והאב טוען שאינו חייב מאומה, שכן הנהג גרם לעצמו את הנזק בזה שנסע במהירות מופרזת, ואם היה נוסע כחוק לא היה נעצר על ידי השוטרים ולא היה נקנס על הסעת נוסעים מעל המותר, ואדעתא דהכי לא הבטיחו מתחילה כלום דאיהו דאזיק אנפשיה.

תשובה: שאלה זו נשאלה לפני ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, שענה בפשיטות שאבי המשפחה אינו חייב לשלם כלום, מכיון שהנהג הוא זה שהזיק לעצמו על ידי נהיגתו הפרועה ואילו היה נוהג בתבונה לא היה נתפס.

והביא ראש הישיבה שליט"א ראייה מעניינת מהגמ' ב"מ (צג, ב - צד, א) לגבי רועה צאן [שדינו כשומר שכר משום שמקבל שכר על עבודתו, וחייב בגניבה ואבידה וכ"ש בפשיעה, אך פטור על אונס], אשר פגש בגנב והתגרה בו והפחידו ואמר לו: גנבא סריא [גנב מוסרח או גנב פושע - רש"י], אנו יושבים במקום פלוני, אם תבוא לגזול אותנו אנו נדאג להרוג אותך. יש עמנו רועים גיבורים, כלבים מסוכנים, וקלעי אבנים. הישמר לך, לא כדאי לך להתקרב אלינו. ולבסוף הגנב אכן הגיע למקום שגילה לו הרועה וגנב חלק מן הבהמות, ושאל אב"י את רבא מה דינו של הרועה, האם הוא חייב לשלם להבעל הבית עבור הממון שנגנב. והשיב רבא דאמנא בעלמא כאשר הגיעו ליסטים אל העדר וגנבו מן הבהמות פטור הרועה לשלם על הנזק משום שזה נחשב לאונס, אמנא אם הולך הרועה את הבהמות למקום גדודי חיה וליסטים אין זה מוגדר כאונס אלא כפשיעה, שכן פשע הרועה בכך שהביאן למקום זה. ולכן גם במקרה שלפנינו, בכך שהודיע הרועה לגנב אודות מקום הימצאו של העדר, וגירה אותו להגיע למקום, הרי שדינו כדן רועה שהוביל את בהמותיו למקום חיה וליסטים, ולפיכך יש לחייב את הרועה בתשלומי הגניבה.

ומכאן יש ללמוד לנידון דידן דמכיון שהנהג בנהיגתו הפרועה גירה את השוטר לעצור אותו ולקנוס אותו, הוא נחשב למי שיצר את הנזק ואבי המשפחה אינו חייב לשלם לו כלום.

על אילת השחר

זכיתי להיות נוכח פעם אחת בשעה שבה אדם אחד שעלה לגדולה בזמן קצר ונעשה עשיר גדול, ושאל את ראש הישיבה זצ"ל האם כדאי לו לעשות לחש כנגד עין רעה, כי יש הרבה אנשים שהכירו אותו קודם לכן ומתפללים לראות שבזמן קצר כזה התעשר. שאל אותו ראש הישיבה בפליאה: וכי אתה יודע את כל הש"ס כולו? ענה העשיר בשלילה ואולי אתה מכיר מקצוע אחד בש"ס על בוריו? וגם על זה השיב בשלילה. וכך שאלה אולי מסכת אחת או סוגיא אחת עכ"פ. וכשהשיב בשלילה על הכל, אמר לו: א"כ אתה לא צריך לעשות כנגד עין הרע! וכי מי יקנא בך בכלל שהרוחת כסף?...

באחת הפעמים שטס לארה"ב היתה שאלתו ובקשתו מקברניט המטוס, האם שייך לעשות חניית ביניים כדי שיוכל להתפלל מנחה בהיותו על האדמה ולא תוך כדי טיסה, כי בודאי יש הידור וכבוד התפילה כאשר מתפללים אותה על הארץ ולא בשעת הטיסה.

בשנותיו האחרונות היה מרבה לנסוע לכל מקום שיבקשו ממנו כדי לומר שיחות חיזוק. פעם אחת אף הגיע לישיבת בעלזא ברחוב אגריפס בירושלים, ומרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא היה נוכח בעת שאמר שם את שיחתו. והסביר את הסיבה לנסיעותיו הרבות ואמר: פעם הייתי ראש ישיבה בישיבה לצעירים של פוניבז' והרבצתי תורה לתלמידים. היום כבר אין בי כח לעשות זאת. א"כ בשביל מה הקב"ה השאיר אותי בעולם? בשביל לעשות זיכוי הרבים. אז כל מה שאני יכול לעשות אני עושה.

ראש הישיבה זצ"ל היה מגיע מדי שנה לקבל ברכת שנה טובה מגאון ישראל הגר"ש אלישיב זצ"ל, וממרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא. ואמר כמה פעמים על מרן שליט"א: אני אוהב אותו כי הוא איש אמת! וזו הסיבה שהיה בא אצלו מדי שנה.

וכמים פנים לפניו מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא אהב אותו אהבה יתירה. וזכורני לפני הרבה שנים שהלך אליו לבקרו, וקרא לנכדיו הקטנים ואמר להם: בואו ביחד אתי לבני ברק. לראות יהודי שרואים על פניו יראת שמים ויראת חטא שאין לה אח וידוע שזכה שיהיה הראש הישיבה זצ"ל סנדק אצל אחד מנכדיו האחרונים לפני כשנתיים, וזו היתה אחת הפעמים האחרונות שבהם נסע לירושלים.

שמעתי מייד נפשי הגאון ר' הלל קופרמן שליט"א, מעשה ממורינו הרה"י אודות הזהירות מליביש אדם מישראל, וגופא דעובדא הכי הוה:

ארגון צדקה גדול מחלק לפני החגים אלפי ערכות של מצרכים בסיסיים, כדי שכל משפחה יהיו לה כל צרכי החג. אחד הגבאים סיפר שהיו אצל ראש הישיבה זצ"ל, וסיפרו לו על החלוקה. שאל הרה"י: כיצד נעשית החלוקה? אמרו לו שמישהו תרם סטח גדול שלשם מגיעים כל המצרכים, ושם נמצאים מתנדבים שמסדרים את הערכות ואורזים אותם בצורה מסודרת, ולאחר מכן מעלים הכל על שלוש משאיות שמוליכות הכל לשלושה מרכזי חלוקה: בירושלים, בבני ברק, ובקרית ספר. וכל משפחה שקיבלה הודעה שהיא זכאית לקבל חבילה כזאת, באה למרכז החלוקה ולוקחת את הערכה שלה. הרה"י לא מצא חן בעיניו הרעיון, והוא אמר שיש בזה ביזיון לכבוד האדם, שהמקבלים צריכים להגיע למקום ציבורי וכל הנמצאים שם רואים אותם ויודעים שהם נתמכים ע"י ארגון צדקה. ומן הראוי לעשות שירות משלוחים עד הבית, באופן שהמקבלים לא יתביישו כלל בקבלת המוצרים. אמרו לו הגבאים: ההפרש בעלות בין שתי צורות החלוקה הוא כמאה אלף ש"ח! ענה להם הרה"י: שוה להוציא סכום זה ויותר מזה בשביל לא לבייש אדם מישראל, ומי שדאג שיהיה לכם את הכסף בשביל כל המוצרים וכל ההוצאות שיש בחלוקה זאת, הוא יספק לכם גם את המאה אלף ש"ח הללו, ותחלקו את החבילות בפתח הבית של כל אחד מן המקבלים. ואכן גבאי הקופה ציטו לדבריו ומאו אילך החלוקה נעשית אך ורק בדרך כבוד.

בשולי העלון המוקדש לפסקי הלכות ששמענו מפי מורינו ראש הישיבה זצוק"ל, הבאנו כמה מעשים שזכינו להיות עדי ראיה או שמיעה עליהם בעצמנו, ודבריהם הם הם זכרונם.

א) אני זוכר בפעמים הראשונות שזכיתי להיכנס לביתו, לא האמתני למראה עיני. הבית היה בית פשוט וצנוע שאין כמוהו. הסיוד התקלף מהקירות והוא מעולם לא הרשה לסייד שם מחדש. כל השקעה בענייני עולם הזה היתה אצלו משוללת לחלוטין. היה יושב על מיטת הברזל הפשוטה שלו, ומנהל את כל העולם ביד רמה, בלי להתפעל מכלום. לאף אחד לא היה מה לתת לו, כי הוא לא היה זקוק לכלום ממנו.

מידת האמת היתה נר לרגליו, וממנה לא היה סר, ומה שראה לנכון היה עושה בלי להתפעל משום דבר ומאף אחד. אני זוכר שהכנסתי אצלו כמה פעמים בחורים ליום הבר מצוה שלהם, ושאלו אותו מה לקבל עליהם ביום הבר מצוה. והרבה פעמים ענה: לדבר אמת ולהתרחק מהשקר כמה שיוכלים. זה היה אצלו יסוד הכל.

פעם נכנסתי אליו כדי להחתים אותו על איזה מכתב לצורך הארגון הנודע "הידברות" שמנוהל ע"י דודי היקר מזכה הרבים רבי יצחק אייזיק פריד שליט"א, ואמר לי הראש הישיבה בין הדברים: הלא הם מפיצים את אור האמת בעולם, מגיעה להם חתימה!

בענין זה של מידת האמת נתקיים בו ממש "והירחי ביראת ה'". כשהיה אדם בא אליו באיטטלא שהוא אינו ראוי לה, הוא היה מבחין בשקר ודוחה אותו כשם שאנשים מריחים נבלה סרוחה ומתרחקים ממנה. הרבה פעמים ראיתי כיצד דחה מפניו אנשים. ואני זוכר פעם אחת שבה להחתים אותו על מכתב של כמה רבנים שביקשו לתקן תענית של שלושה ימים רצופים, כי הם רואים שגזירות קשות ממשמשות ובאות לעולם. וראש הישיבה גער בו נמרצות וזרק אותו מביתו.

הרבה פעמים הייתי יושב בישיבה שהיה מוסר לפני תחילת מנחה, שיעור קל שנאמר לפני תלמידים צעירים. ואם היה אחד מן התלמידים מעיר הערה יפה, אומר פשוט טוב או דיוק נכון, היה מתפעל מדבריו מאד בקול רם ומשבח את דבריו, שמא יש בדבריו גרעין של אמת והאמת חביבה מן הכל.

בגמ' מגילה כז, ב - כח, א איתא שכמה אמוראים נשאלו על ידי תלמידיהם 'במה הארכת ימים', וענו להם תשובות שונות. אף אני העזתי פני פעם ושאלתי את הראש הישיבה זצ"ל 'במה הארכת ימים'. וענה לי: תאכל מה שאני אוכל, אז גם תאריך ימים. ואני הקטן רואה במעשה נפלא זה, מלבד החשיבות על הפרשיות מתאוות האכילה, גם על מדרגת הענוה שלו, שלא מצא כמה לתלות בעצמו באיזה זכות או מדרגה ממדרגותיו הרמות, אלא במיעוט האכילה שלו.

לפני כמה חדשים, בעת שהיה כבר חלש מאד, עברו לפניו עברו הרבה אנשים להתברך בברכת שנה טובה, ונתן לכולם ברכה כרגיל. בין המתברכים היה בחור ספרדי שאותו עיכב הראש הישיבה הרבה זמן, ושאל אותו הרבה פרטים, מהיכן בא? והשיב לו: מחו"ל והוסיף לשאול מאיזו עיר כו' וכך ביחס קרוב ואוהב חיזק אותו הרבה. אח"כ שאלו אותו הנכדים ששימשו אותו, למה אותו אצל גדולי ראש ישיבה שעברו אצלך לא עשית כלום ולא הראית להם כל יחס מיוחד, ואילו בחור צעיר ספרדי עיכבת אותו וחיזק אותו הרבה. ענה בהאי לישנא: כולם יסתדרו בחיים בלי שאני יחזק אותם, על הבחור הזה שבה מחו"ל ממקום נידח, מי יזכור אותו ומי יחזק אותו? בגלל זה עיכבתי אותו כמה פעמים.

סיפר לי ידיד נפשי הרה"ג ר' גדליה הויגסברג שליט"א, נכדו חביבו אשר זכה ללמוד איתו מדי לילה עד ליום האחרון, שבלי ל שני של ראש השנה האחרון, אמר לו ראש הישיבה: רבי גדליה, אתם צריכים פרי חדש כדי לברך שהחנינו בליל יו"ט שני של ר"ה. אני צריך טעם למה לומר שהחנינו? הלא נשארתי בחיים בנס גדול! אני לא צריך פרי חדש כדי לומר שהחנינו! וכשאמר דברים אלו זלגו עיניו הטהורות דמעות של שמחה והודיה להש"ת על חסדו הגדול.

שבת משוש לבנו ונוטל כבוד מבית חיינו

יחד עם המוני בית ישראל בכל מקומות מושבותיהם וכאבים ודואבים אנו מרה את הסתלקותו לשמי רום של עטרת ראשינו נזר תפארתנו גאון עוזנו רוח אפינו דענו הנאמן אשר אמרנו בצלו נחיה, האדם הגדול בענקים שנשא על כתפיו את משא הדור כולו, שהאציל עלינו מהדור והאיר את דרכינו ונתיבותינו כל השנים, האיר לנו פנים בשטחנו לפניו את שאלותינו והחכימו בתשובותיו המאלפות, רבן של כל בני הגולה

מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצוקללה"ה

אשר למגינת לבנו נתבקש לישיבה של מעלה ועלה בסערה השמימה

בית ישראל הורידו כנחל דמעה ואבל יחיד עשי לך על הספינה שאבדה קברניטה ועל נזר תפארתך כי הורם והוסר

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'

לעילוי נשמות מוה"ר מרדכי רייז זללה"ה בן מוה"ר מאיר אריה זללה"ה נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה כ"ו ניסן תשס"א

י"ל ע"י הצב"י משה בלאזמא"ר הרב עמרם בן מו"ז הרב סנדר פריד שליט"א קרית בעלזא בית שמש יצ"ו

העלון עבר הגהה הלכתית של הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א דומ"ץ דקהל מתיק הדת בעיה"ק ירושלים תובב"א
הערות והארות אפשר לשלוח בפקס: 05377498-2 או שאלות חדשות / תרומות והוצאות ניתן לפנות למערכת: 057317749 / A0527170252@GMAIL.COM